

راهکارهای آسان‌سازی ازدواج جوانان

حجت‌الاسلام والمسلمین محمد سبحانی‌نیا*

اشاره

در خصوص ازدواج جوانان، بارها بحث شده است؛ ولی یکی از موضوع‌هایی که نیاز به بازخوانی بیشتر دارد، موانع ازدواج می‌باشد؛ زیرا این موانع، موجب بروز مشکلات فردی و اجتماعی فراوان شده‌اند. این نوشتار می‌کوشد موانع ازدواج و راه‌های آسان‌سازی آن را بررسی نماید که در محورهای زیر سامان‌دهی گردیده است.

اهمیت و آثار ازدواج

اسلام، بر خلاف برخی مکاتب که ازدواج را امری نکوهیده می‌دانند، آن را تقدیس کرده و جایگاه ویژه‌ای برای آن قائل شده است؛ چون ازدواج، کارکردهای فراوانی دارد که مهم‌ترین آنها حفظ پاک‌دامنی است. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا فَلْيَتَعَفَّفْ بِرُؤُوبَةٍ»^۱ هر کس می‌خواهد خدا را در حال پاکیزگی و طهارت ملاقات کند، به وسیله ازدواج عفت پیشه سازد. و یا آن حضرت در بیانی دیگر فرموده: «مَا مِنْ شَابٍ تَزَوَّجَ فِي حَدَاثَةِ سِنِّهِ إِلَّا عَجَّ شَيْطَانُهُ يَقُولُ يَا وَيْلَاءَ عَصَمَ هَذَا مِنِّي ثَلَاثِي دِينِهِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ الْعَبْدَ فِي الثُّلُثِ الْبَاقِي»^۲ هر کس در آغاز جوانی ازدواج کند، شیطانی که مأمور او است، فریاد می‌زند: ای وای! او دو سوم دینش را از دسترس من حفظ کرد و یک سوم دیگر را هم می‌تواند با تقوا حفظ کند.»

بر این اساس، اسلام به تعجیل در امر ازدواج تأکید دارد؛ چنانکه امام رضا علیه السلام در باره زود ازدواج کردن دختران می‌فرماید: «روزی جبرئیل بر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله نازل شد و گفت: پروردگار به تو سلام می‌رساند و می‌فرماید: دختران به منزله میوه درخت هستند.

* عضو هیئت علمی دانشگاه تفرش.

۱. حر عاملی، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل‌البیت، ج ۲۰، ص ۱۸.

۲. نوری، حسین، مستدرک الوسائل، قم: مؤسسه آل‌البیت، ج ۱۴، ص ۱۴۹.

میوه هنگامی که رسید، چاره‌ای جز چیدن ندارد؛ و گرنه آفتاب آن را فاسد و یا دگرگون می‌کند. دختران نیز هنگامی که به بلوغ رسیدند، چاره‌ای جز ازدواج ندارند؛ و گرنه از فساد ایمن نیستند.^۱ از این حدیث، به‌خوبی استفاده می‌شود که تأخیر ازدواج از سنین جوانی، موجب بروز مشکلات روانی و عاطفی فردی و اجتماعی می‌گردد.

عدم تمایل جوانان به ازدواج

متأسفانه، واقعیت‌های موجود در جامعه نشان می‌دهد که رغبت جوانان به ازدواج کاسته شده و تأخیر در ازدواج، کم‌کم در حال تبدیل شدن به یک شیوه و امتیاز اجتماعی است. آمارهای رسمی، از ۸ میلیون جوان ایرانی آماده ازدواج سخن می‌گویند؛ اما این رقم در آمارهای غیر رسمی به ۱۲/۵ میلیون نفر رسیده است. توجه به بالا رفتن سن ازدواج در کشور، زمانی اهمیت دوچندان می‌یابد که کاهش چهارساله بلوغ در دختران و تنزل سه‌ساله آن در پسران را در کنار آن قرار دهیم. «بر اساس تحقیقات سازمان نظام روان‌شناسی، سن بلوغ دختران از ۱۴ سال به ۱۰ سال، و سن بلوغ پسران نیز از ۱۵ سال به ۱۲ سال کاهش پیدا کرده است. در حال حاضر، سن ازدواج در میان دختران، ۲۵ سال و در پسران، ۲۷ سال است. بر این مبنای، بین زمان رسیدن دختران و پسران به سن بلوغ با زمان ازدواج آنها، ۱۵ سال فاصله است؛ در حالی که در گذشته، بلوغ دختران در ۱۲ تا ۱۴ سالگی رخ می‌داد و سن ازدواج در دختران، ۱۶ تا ۱۸ سال بود. بلوغ در پسران نیز در سنین ۱۵ تا ۱۸ سال بود و فاصله چندانی میان سن بلوغ و ازدواج آنها وجود نداشت. دختران در کنار مادران، مهارت‌های زندگی و خانه‌داری را می‌آموختند و پسران در کنار پدرانشان، به کار مشغول می‌شدند. با توجه به تغییرات اساسی جسمی و روحی که پس از بلوغ در افراد رخ می‌دهد، این سال‌ها، بحرانی‌ترین سال‌های زندگی افراد به شمار می‌رود که اگر به‌درستی مدیریت نشود، به فاجعه‌ای بزرگ منتهی می‌شود.»^۲

«وجود ۴ میلیون متأخر در ازدواج (یعنی ازدواج در سن بالای ۳۵ سال برای پسران، و بالای ۲۷ سال برای دختران)، نزدیک به یک میلیون نفر جوان با شانس ازدواج بسیار

۱. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۶، ص ۲۲۳.

۲. پایگاه اینترنتی جهان نیوز، نشانی: www.jahannews.com تاریخ مشاهده: ۱۳۹۲/۶/۲۵، کد مطلب: ۱۴۴۰۲۴.

کم در جامعه و ۱۵ میلیون جوان در آستانه ازدواج، زنگ خطری برای خانواده‌ها و مسئولان محسوب می‌شود. این مسأله نشان می‌دهد که جامعه از حالت هشدار عبور کرده و به مرحله بحران رسیده است و اگر خانواده‌ها نسبت به این بحران غفلت کنند، آینده مبهم و نه چندان خوشی در انتظار آنها است.^۱

جوامع غربی، این خلأ زمانی یا در حقیقت دوره بحرانی را با روابط آزاد جنسی که پشتوانه قانونی دارد، می‌پوشانند؛ اما جامعه دینی ما، چنین راهکاری را برنمی‌تابد. اسلام، نه فساد و بی‌بندوباری جنسی را می‌پذیرد و نه با افزایش سن ازدواج موافق است. امام صادق علیه السلام فرمود: «مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ أَنْ لَا تَطْمَثَ إِبْنَتُهُ فِي بَيْتِهِ»^۲ از سعادت شخص این است که دخترش در خانه او عادت ماهانه نشود (پیش از آن، به خانه شوهر رفته باشد).»

موانع ازدواج

وضعیت موجود ازدواج، به هیچ وجه با تعالیم اسلام سازگار نیست؛ چون اسلام طرفدار ازدواج زود و آسان است. پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «خَيْرُ النِّكَاحِ أَيْسَرُهُ»^۳ بهترین ازدواج، آسان‌ترین آن است.»

هم اکنون، ازدواج آسان، معروفی است که به منکر تبدیل شده و به نظر می‌رسد در این شرایط، بیش از گذشته به فرهنگ‌سازی در خصوص ازدواج آسان نیاز داریم. برای آسان‌سازی ازدواج، باید موانع را از سر راه برداشت. برخی از این موانع و راه‌های برون‌رفت از آنها عبارت‌اند از:

۱. ازدواج‌های ناموفق

اصل ازدواج، خاستگاه همگانی دارد. از این رو، جوانان ازدواج را در شمار نیازها و آرمان‌های خود می‌دانند و برای آن اهمیت خاص قائل هستند؛ اما در این بین، موانع و مشکلاتی به وجود می‌آید که این فرایند را دچار مشکل می‌نماید و جوانان عملاً از این

۱. روزنامه ایران، شماره ۴۰۷۶، به تاریخ: ۸/۸/۸۷.

۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، اسلامی، ج ۵، ص ۳۳۶.

۳. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، تهران: دنیای دانش، ح ۱۵۰۷.

خواست دست بر می‌دارند؛ مثلاً در حال حاضر، آمار طلاق در جامعه ما نسبت به گذشته بالا رفته است که نتیجه‌اش به وجود آمدن احساس ناامنی در بین جوانان است.

راه حل:

برای آسان‌سازی ازدواج، باید این نگرانی را از بین برد. به این منظور، لازم است عوامل طلاق‌ها را بررسی کرد. یکی از علت‌های طلاق، انتخاب‌های نادرست است.

۲. تربیت‌های ناقص خانوادگی

اگر در گذشته پدرسالاری برای فرزندان مشکلاتی را ایجاد می‌کرد، در حال حاضر، فرزندسالاری برای والدین معضلاتی را به وجود آورده است که یکی از آنها، سخت شدن ازدواج جوانان است؛ زیرا آنان عادت کرده‌اند که به خانواده خود متکی باشند. از این رو، نمی‌توانند تشکیل خانواده دهند. وقتی به پدران یا مادران می‌گوییم: چرا جوان خود را زن نمی‌دهی؟ می‌گوید: او نمی‌تواند گلیم خود را از آب بیرون کشد، چطور زن بگیرد و چون از جوان می‌پرسیم: چرا ازدواج نمی‌کنی؟ می‌گوید: هنوز زود است که ازدواج کنم. این پاسخ‌ها، نشان‌دهنده عدم اعتماد به نفس و مسئولیت‌گریزی جوان است؛ به بیان دیگر، تربیت نادرست باعث شده که جوانان از ازدواج بترسند. متأسفانه، بسیاری از خانواده‌های ایرانی، فرزندان خود را برای مسئولیت‌پذیری در زندگی به‌خوبی تربیت نمی‌کنند و زمانی که فرزندشان به سن ازدواج می‌رسد، به علت ترس از مسئولیت‌پذیری حاضر به ازدواج نمی‌شود. مسئولیت‌پذیری در امر ازدواج و تشکیل زندگی، نیازمند بلوغ عقلی، جسمانی و اجتماعی است و شخص در صورتی که فاقد هر کدام از زمینه‌های یادشده باشد، نمی‌تواند نقش خود را به گونه‌ای شایسته ایفا نماید و خانواده خویش را مدیریت کند. البته مقصر اصلی در موضوع مسئولیت‌پذیر نبودن جوانان، خانواده‌ها هستند. وقتی جوان ۲۰ ساله در خانه استراحت می‌کند و والدینش علاوه بر تأمین هزینه‌های او، حتی کوچک‌ترین مسئولیتی را نیز به او نمی‌سپارند، دیگر انتظاری از آن جوان نمی‌رود. به همین دلیل است که ۸۵ درصد از جوانان، مفهوم مسئولیت اجتماعی را که رسالت تشکیل خانواده است، نمی‌دانند.

راه حل:

نقش والدین در جهت پیشگیری از وابستگی فرزندان، بسیار پررنگ است. والدین باید رفتارهایی از خود نشان دهند که فرزند از همان ابتدا مستقل بار بیاید؛ مثلاً از همان اوان کودکی باید انجام کارهای شخصی کودک پس از یادگیری، بر عهده خود او واگذار شود. همیشه پدر و مادر نباید پاسخ‌گوی تمامی سؤالات فرزندان باشند و بگذارند خود فرزند نیز در مورد جواب پرسش‌های خویش فکر کند و به نتیجه برسد. والدین به منظور فراهم شدن بلوغ اجتماعی فرزندان، اجازه دهند آنان طعم سختی را بکشند و با مرارت‌های زندگی آشنا شوند.

۳. نگرش مادی به ازدواج

اگرچه اسلام از ازدواج به عنوان یک حرکت مقدس یاد کرده است، متأسفانه در جامعه ما نگرش بعضی از مردم به ازدواج، مادی شده است. بر این اساس، با محاسبات مادی خود، ازدواج کردن را به تأخیر می‌اندازند. بسیاری از خانواده‌ها اعتقاد دارند که اگر برای دانشگاه فرزندان هزینه کنند، با اشتغال فرزندان‌شان در آینده، وضع مالی آنان بهتر می‌شود؛ ولی بر این باور نیستند که با ازدواج نیز وضع اقتصادی بهتر می‌شود. بنابراین، یکی از علل افزایش سن ازدواج، ضعف اعتقادی، فاصله گرفتن از فرهنگ دینی و تردید در وعده‌های خداوند و نگرانی از وضعیت آینده است.

راه حل:

با وجود این‌که نمی‌توان مسائل اقتصادی را نادیده گرفت، اما باید قبول کرد که دلیل بعضی از تأخیر افتادن‌ها در ازدواج، واقعاً به جهت بی‌پولی نیست؛ بلکه راضی نبودن به آن اندازه‌دارایی است که می‌تواند یک زندگی دونفره ساده را تشکیل داد. در این منطق، باید درآمد کافی و قابل قبول داشت تا بتوان ازدواج کرد؛ اما در منطق و حیانی و فرهنگ دینی، حقیقت جز این است. در ادبیات دینی، یکی از راه‌های افزایش برکت و درآمد، ازدواج است؛ به تعبیر دیگر، برای پول‌دار شدن باید ازدواج کرد؛ نه اینکه اول پول‌دار شد و سپس ازدواج کرد. ازدواج، باعث ازدیاد رزق و برکت زندگی است و با افزایش رزق، می‌توان از عهده تأمین افزایش هزینه‌ها هم برآمد. خداوند در دو آیه قرآن به یاری و رزق، به‌ویژه برای ازدواج وعده داده است: «وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ

يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ؛^۱ آنها که ازدواج را نمی‌یابند [نه اینکه خود نمی‌خواهند]، عفت پیش گیرند تا خدا آنان را از فضل خود بی‌نیاز کند. بنا بر نظر مفسران، مراد از تحقق نیافتن نکاح در این آیه، نداشتن تمکن و توان مالی برای تهیه جهیزیه و نفقه است که خداوند به‌زیبایی، مؤمنان را وعده داده است که از فقر نترسند؛ چرا که او ایشان را بی‌نیاز می‌سازد و وسعت رزق می‌دهد. سپس خداوند وعده خود را با جمله «وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» تأکید می‌کند. در آیه دیگر می‌فرماید: «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»^۲ مردان و زنان بی‌همسر خود را همسر دهید؛ همچنین غلامان و کنیزان صالح و درستکارتان را. اگر فقیر و تنگدست باشند، خداوند از فضل خود آنان را بی‌نیاز می‌سازد. خداوند گشایش‌دهنده و آگاه است.»

بر این اساس، امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ تَرَكَ التَّزْوِيجَ مَخَافَةَ الْعَيْلَةِ فَقَدْ أَسَاءَ ظَنَّهُ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ»^۳ هر کس از ترس فقر ازدواج را ترک کند، پس به خدا گمان بد برده است؛ چون خداوند می‌فرماید: اگر فقیر باشند، خداوند از فضل خویش آنان را بی‌نیاز می‌کند.» بر خلاف بیشتر تصورات ابتدایی از ازدواج که عده‌ای آن را موجب زیاد شدن نان‌خور و تقسیم سرمایه می‌دانند، دین اسلام ازدواج را موجب برکت و ازدیاد رزق و روزی می‌داند. امام صادق علیه السلام همچنین فرمود: «أَكْثَرُ الْخَيْرِ فِي النِّسَاءِ»^۴ بیشتر خیر، در زنها است.» روزی، یکی از آن خیرها است و فرزند صالح یا زندگی طیب، از دیگر برکات ازدواج به‌شمار می‌رود. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «اتَّخَذُوا الْأَهْلَ فَإِنَّهُ أَرْزَقُ لَكُمْ»^۵ برای خود اهل بگیرید که این کار، برای شما روزی‌آورترین کار است.» پس به آنان که در پی پول برای تشکیل زندگی هستند، باید گفت که ازدواج کنید تا رزق و روزی الهی به‌جانب شما جاری شود؛ زیرا ازدواج،

۱. سوره نور، آیه ۳۳.

۲. سوره نور، آیه ۳۲.

۳. کلینی، الکافی، پیشین، ج ۵، ص ۳۳۱.

۴. شیخ صدوق، من لایحضره الفقیه، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، ۱۴۱۳ق، ج ۳، ص ۳۸۵.

۵. مجلسی، بحار الأنوار، پیشین، ج ۱۰۰، ص ۲۰۷.

بهترین منبع خیر و برکت در زندگی است. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در جای دیگر می‌فرماید: «تَزَوَّجُوا النِّسَاءَ فَإِنَّهُنَّ يَأْتِينَ بِالْمَالِ؛^۱ با زن‌ها ازدواج کنید که آنها مال‌آور هستند.»

در روایت آمده است که: «مردی در محضر مبارک پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از فقر و تهیدستی شکایت کرد. حضرت به او فرمود: تَزَوَّجْ. فَتَزَوَّجَ فَوَسَّعَ عَلَيْهِ؛ ازدواج کن. او هم ازدواج کرد و گشایش در کار او پیدا شد.»^۲ جوانی نزد پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رفت و از فقر شکایت نمود. حضرت به او فرمود: ازدواج کن. وقتی برای بار دوم و سوم هم این جوان نزد پیامبر رفت، حضرت به او فرمود: ازدواج کن.

یکی از یاران امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام از حضرت پرسید: آیا روایت «الرِّزْقُ مَعَ النِّسَاءِ وَ الْعِيَالِ؛^۳ روزی، همراه همسر و فرزند است»، واقعیت دارد؟ امام عَلَيْهِ السَّلَام در پاسخ فرمودند: بله.

۴. مهریه‌های سنگین

تعیین مهریه‌های سنگین و نجومی، چند سالی است که مانع ازدواج گردیده است. برخی با این توجیه که مهریه را چه کسی داده و چه کسی گرفته، و یا به این باور که مهریه زیاد، ضامن حفظ و استمرار پیوند زناشویی است، مهریه‌های سنگینی را معین می‌کنند؛ اما افزایش آمار طلاق نشان می‌دهد که این کار نمی‌تواند ضامن خوشبختی افراد باشد. بر اساس یک تحقیق، ۷۸ درصد جوانان، مهریه سنگین را موجب گریز از ازدواج می‌دانند.^۴

تجربه ثابت کرده است که تعیین مهریه سنگین از سوی دختران، نخستین بذر بی‌اعتمادی را در خانواده می‌پاشد. رجوع به دستورات دینی، ازدواج آسان، تنها راهکار فایده‌آمیز بر معضل مهریه‌های سنگین است. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «خَيْرُ الصَّدَاقِ أَيْسَرُهُ؛^۵ بهترین مهریه، سبک‌ترین آن است.» در حدیثی دیگر از ایشان آمده است: «إِنَّ مِنْ يَمَنِ الْمَرْأَةِ تَيْسِيرُ خَطْبَتِهَا وَ تَيْسِيرُ صِدَاقِهَا؛^۶ از مبارکی زن این است که راحت

۱. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، تهران: دنیای دانش، ص ۳۸۳.

۲. کلینی، الکافی، پیشین، ج ۵، ص ۳۳۰.

۳. حر عاملی، وسائل الشیعه، پیشین، ج ۲۰، ص ۴۴.

۴. جام جم آنلاین، شماره خیر: ۱۰۰۰۰۴۱۷۲۰۹۱.

۵. نهج الفصاحه، ص ۴۶۷.

۶. همان، ص ۳۴۳.

خواستگاری شود و مهریه‌اش سبک باشد.» همچنین می‌فرماید: «تِيَاَسْرُوا فِي الصَّدَاقِ فَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُعْطِي الْمَرْأَةَ حَتَّى يَبْقَى ذَلِكَ فِي نَفْسِهِ عَلَيْهَا حَسِيكَةً»^۱ در مهریه آسان بگیرید؛ زیرا مرد، کابین [سنگین] زن را می‌دهد؛ اما در دلش نسبت به او کینه و دشمنی ایجاد می‌کند.»

در اینجا ممکن است گفته شود که زمانه تغییر کرده و اکنون در هزاره سوم هستیم و رسم و رسوم آن دوران به ما ربطی ندارد؛ اما در پاسخ باید گفت: دوران پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را نمی‌توان از این مشکلات دست‌وپاگیری که الآن گریبان‌گیر جامعه اسلامی ما شده، استثنا کرد؛ زیرا در آن دوران نیز اشراف و ثروتمندان و قدرتمندان، مراسم عروسی پرتشریفات برپا می‌کردند و دختران خود را به افرادی تزویج می‌نمودند که از قدرت و امکانات مالی برخوردار باشند و از عهده انتظارات آنها برآیند؛ ولی پیامبر گرامی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با این رسوم موهوم مبارزه کرد و دختران ثروتمند را به مردان بی‌بضاعت و همچنین دختران فقیر را با مردان با مکنت تزویج نمود.

۵. تشریفات و تجملات

مانع دیگر، رواج تجملات در مراسم ازدواج است. در حال حاضر، در جامعه ایرانی شرایط سخت و دشواری برای جوانان پدید آمده است که ازدواج‌های آسان را به آرزویی دست‌نیافتنی تبدیل کرده است. برخی جوان‌ها مدت‌ها عقد دائم کرده، اما توان برگزاری مراسم عروسی را ندارند؛ به‌خصوص که حتی برپایی یک مراسم ساده عروسی نیز هزینه سنگینی در پی دارد. به همین دلیل، سال‌ها مراسم ازدواج این افراد به تأخیر می‌افتد.

راه‌حل:

در سال‌های گذشته، بزرگ‌ترها مراسم عروسی فرزند خود را در حیاط خانه برگزار می‌کردند و با یک برنامه‌ریزی دقیق، مراسم خوبی برای فرزندان‌شان برگزار نموده و اسراف نمی‌کردند و برای عروس و داماد خرج اضافه نمی‌تراشیدند؛ اما در حال حاضر، به جز هزینه‌های مربوط به خواستگاری، بله‌برون و جشن نامزدی، بیشترین هزینه

۱. زمخشری، محمود بن عمر، الفائق فی غریب الحدیث، بیروت: دار الکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۷ق، ج ۳، ص ۴۲۱.

ازدواج، مربوط به مراسم عروسی است که شامل: لباس عروس و داماد، آرایشگاه، آینه و شمع‌دان، محضر، سفره عقد، خرید کردن عروس و داماد، آتلیه عکس و فیلمبرداری، کارت عروسی، چسباندن گل به ماشین و تهیه دسته گل عروس، اجاره تالار و باغ یا شام عروسی می‌شود؛ در حالی که با مدیریت صحیح بودجه و هزینه عروسی می‌توان شروع بهتری را برای زندگی مشترک به ارمغان آورد.

۶. تهیه جهیزیه

در بسیاری از نقاط کشور، مسئول تهیه جهیزیه، خانواده دختر است و این امر، بار سنگینی را بر دوش خانواده عروس می‌گذارد. نداشتن تمکن مالی پدر خانواده عروس، توقعات بی‌جا، چشم و هم‌چشمی، تکبر و غرور یکی از طرفین و یا تحقیر خانواده کم‌بضاعت، از جمله پیامدهای این فرهنگ نادرست است که می‌تواند زمینه‌ساز مشکلات بعدی در زندگی زوجین نیز بشود. در وضعیت کنونی، فرهنگ غلط تأمین جهیزیه سنگین و گران‌قیمت، ازدواج را با سختی روبه‌رو کرده است.

راه حل:

به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، باید رویکرد خانواده‌ها به امر ازدواج جوانان تغییر کند؛ چرا که عمده‌ترین دلیل تأخیر ازدواج جوانان، توقعات نابجای خانواده‌ها و باورهای غلط آنان مثل چشم و هم‌چشمی در امر ازدواج است و اشتغال، مسکن و مسائل مالی، در اولویت بعدی آنان قرار دارد. یکی از کارشناسان می‌گوید: «متأسفانه، هم‌اکنون همه تصور می‌کنند که علت ازدواج نکردن جوانان، بیکاری و نبود مسکن است. این موضوع در حالی در جامعه تفهیم شده است که بر اساس تحقیقات سازمان ملی جوانان، بیش از ۹۰ درصد جوانان مجرد دارای شغل هستند و ۵۰ درصد از این جوانان نیز دوشغله‌اند. علت اصلی تأخیر در ازدواج جوانان، مشکلات فرهنگی در خانواده‌ها است. تا زمانی که نگرش خانواده به مقوله ازدواج تغییر نکند، ما شاهد افزایش سن ازدواج خواهیم بود.»^۱

۱. روزنامه ایران، شماره ۴۰۷۶، به تاریخ: ۸/۲۶/۸۷.

گروه‌های مؤثر در آسان‌سازی ازدواج

در آسان شدن ازدواج، گروه‌های ذیل نقش اساسی دارند:

۱. دختران و پسران جوان

نقش اول در آسان‌سازی ازدواج، بر عهده خود جوانان است. آنان باید بدانند اگر خودشان نخواهند، کسی برای آنها نمی‌تواند کاری انجام دهد. برخی توقعات عجیب و غریب ما، برآمده از خانواده‌ها است و تعدادی هم زاییده عوامل محیطی و تحولات پر شتاب عصر جدید هستند. جوانان نباید چنین توقعاتی را بپذیرند و در برابرشان تسلیم شوند. آنها می‌توانند با آگاهی، دوراندیشی و قناعت، این سنت قدسی را بر اساس آموزه‌های دینی، حیاتی دوباره ببخشند. جوانان می‌توانند پس از ازدواج، مدتی کنار والدین خود زندگی کنند یا ازدواج نیمه‌مستقل را برای چند سالی که در حال تحصیل هستند، داشته باشند.

۲. خانواده‌ها

در گذشته، وقتی دختران و پسران به سن بلوغ می‌رسیدند، پدر و مادرها برای ازدواج آنان اقدام می‌کردند و به قول معروف، آستین بالا می‌زدند؛ اما امروزه جوانان از طرف جامعه و اطرافیان خویش هیچ‌گونه فشاری را برای تشکیل خانواده احساس نمی‌کنند. از این رو، جوان حمایت و پشتیبانی کافی برای قدم برداشتن در راه ازدواج را حس نمی‌کند. خانواده‌ها باید به الزامات بلوغ جنسی فرزندان توجه داشته باشند و بیش از پیش خود را به آنها نزدیک‌تر کنند، تا بتوانند به نیازهای عاطفی و جنسی فرزندان خویش پی برده و در نهایت، راه حل منطقی را پیش روی آنان قرار دهند. در برخی موارد، جوانان اظهار می‌دارند: ما می‌خواهیم ازدواج کنیم؛ اما خانواده‌ها مخالفت می‌کنند و اعتنایی به خواسته ما ندارند. قرآن مجید وظیفه ازدواج دختران و پسران را بر عهده همه افراد جامعه اسلامی، به‌ویژه نزدیکان آنان قرار داده است: «مردان و زنان بی‌همسری را که در بین شما هستند، همسر دهید؛ همچنین غلامان و کنیزان صالح و درست‌کارتان را. اگر فقیر و تنگدست باشند، خداوند از فضل خود، آنان را بی‌نیاز می‌سازد. خداوند، گشایش‌دهنده و آگاه است.»^۱

۱. سوره نور، آیه ۳۲.

با توجه به اهمیت ازدواج جوانان، پدر و مادر در این زمینه نقش و وظیفه ویژه‌ای دارند؛ تا جایی که اسلام آن را یکی از حقوق فرزندان قرار داده است. رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «مَنْ حَقَّ الْوَلَدُ عَلَيَّ وَالِدِهِ ثَلَاثَةٌ يُحَسِّنُ اسْمَهُ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَةَ وَيُرِجُّهُ إِذَا بَلَغَ»^۱ فرزند، سه حق بر پدر دارد: اول انتخاب نام نیکو، دوم کتابت، نوشتن و سواد آموزی، و سوم ازدواج، زمانی که فرزند بالغ شد. از این روایت به‌روشنی استفاده می‌شود که از نظر اخلاقی پدر وظیفه دارد در حدّ توان زمینه‌های ازدواج فرزند خود را فراهم آورد؛ مگر اینکه در پیشگاه خداوند عذری داشته باشد. پدرانی که توانایی این امر حیاتی را داشته باشند، ولی سهل‌انگار یا بی‌تفاوت باشند، شریک جرم انحراف فرزندان‌شان هستند. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «مَنْ بَلَغَ وَلَدُهُ النِّكَاحَ وَعِنْدَهُ مَا يَنْكِحُهُ فَلَمْ يَنْكِحْهُ ثُمَّ أَخَذَتْ حَدَّثًا فَلَا يُثْمُ عَلَيْهِ»^۲ هر کس فرزندش به سن ازدواج برسد و او هم بتواند وسایل ازدواجش را فراهم نماید، ولی اقدام نکند و فرزندش گرفتار گناه گردد، در گناه وی شریک است. به خانواده‌ها پیشنهاد می‌شود که اگر فرزندشان در حال تحصیل است و تصمیم بر ازدواج دارد، او را در این امر یاری رسانند و ازدواج را مانع تحصیل ندانند.

۳. افراد نیکوکار

ما در جامعه، افراد نیکوکار بسیاری داریم و در حال حاضر، شمار قابل توجهی کلاس توسط خیرین مدرسه‌ساز ساخته شده است؛ اما در خصوص ازدواج، کمک کردن این افراد خیلی کم‌رنگ است. کمک به ازدواج جوانان، سیره اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام است. امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید: «فردی نزد پدرم آمد. پدرم از او پرسید: آیا زن داری؟ او گفت: خیر، پدرم در مورد فضیلت ازدواج و همسر داشتن با او صحبت کرد و به او هفت دینار طلا داد تا ازدواج کند.»^۳ افراد پول‌دار خیر می‌توانند برای مسکن جوانان که مشکل اصلی جوانان برای ازدواج است، ساختمان‌هایی مناسب بسازند. همچنین کار دیگر خیرین، در نظر گرفتن تسهیلات و قرض الحسنه یا کمک به خانواده‌ها در امر خرید جهیزیه یا برپا کردن مجالس عروسی و یا ساختن سالن‌های ویژه عروسی در

۱. طبرسی، مکارم الاخلاق، قم: شریف الرضی، ۱۴۱۲ق، ص ۲۲۰.

۲. متقی هندی، کنز العمال، بی‌نا، بی‌تا، ج ۱۶، ص ۴۴۲.

۳. حر عاملی، وسائل الشیعه، پیشین، ج ۲۰، ص ۱۹.

سطح شهر است. تشکیل مجمع خیرین ازدواج، جهت انسجام‌بخشی، تقویت فعالیت‌ها و استفاده از توانمندی‌های خیرین کشور، کمک به راه‌اندازی کانون‌های پیوند مهر در استان‌ها و دانشگاه‌ها توسط بخش خصوصی در جهت برنامه‌ریزی برای تسهیلات، آموزش، مشاوره و فرهنگ‌سازی ازدواج یا همسریابی، تنظیم مقرراتی جهت بخشودگی مالیاتی برای فعالان حوزه ازدواج و تشویق آنان به در اختیار گذاشتن منابع به زوج‌های جوان، می‌تواند حمایت‌های مردمی را در این زمینه تقویت کند.

۴. اطرافیان

در شرایط کنونی که مخارج عروسی و تهیه جهیزیه زیاد است، اطرافیان و خویشاوندان عروس و داماد می‌توانند برای سامان دادن زوج‌های جوان، به یاری خانواده‌ها بیایند؛ چنانکه در بعضی از شهرها، این سنت پسندیده انجام می‌شود؛ مثلاً در برخی از مناطق استان خوزستان، به‌ویژه در میان عشایر، وقتی یک جوان تصمیم به ازدواج می‌گیرد، همه اهل عشیره یا روستا به کمک او و خانواده‌اش می‌آیند و از انتخاب همسر تا تهیه هزینه‌ها و مسکن و شغل به آنها یاری می‌رسانند. آیا بهتر نیست این رسم زیبا و خداپسندانه را در همه کشور احیا کنیم؟

یکی از مشکلات جوانان، سر درگمی در انتخاب همسر است. بسیاری از دختران امروزی می‌گویند: چگونه می‌توان شرایط ازدواج کردن را فراهم کرد، در حالی که کسی ما را نمی‌شناسد؟ متأسفانه، امروزه واسطه‌گری در امر خیر که یکی از راه‌های مهم در شکل‌گیری ازدواج سنتی است، به‌بوته فراموشی سپرده شده و معمولاً اطرافیان دخالتی در امر ازدواج جوانان نمی‌کنند و این موضوع را مرتبط به خود نمی‌دانند. البته بخشی از این امر، به نوع نگاه به ازدواج مربوط است که از وصلت دو خانواده، به سوی وصلت دو فرد سوق پیدا کرده است. دلیل دیگر، عافیت‌طلبی و کم‌رنگ شدن باورهای دینی است. در گذشته مطابق شیوه سنتی، افراد بر اساس احساس شرعی و وظیفه دینی، ازدواج جوانان را جزء وظایف و تعهدات خود می‌دانستند و افراد ریش‌سفید در امر واسطه‌گری ازدواج، مورد احترام محله بودند. افراد مسن در محلات با در نظر گرفتن خانواده‌ها و دختران و پسران و بررسی شرایط آنها، نسبت به معرفی آنان به یکدیگر اقدام می‌کردند.

واسطه‌گری در امر ازدواج، با فضولی و تحمیل عقیده، متفاوت است. واسطه‌گری در امر ازدواج، هرچند تکلیف شرعی نیست، اما ارزشی اخلاقی است و روایات بسیاری بر آن تأکید دارد. امیر مؤمنان علیه السلام فرموده است: «أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَيْنَ اثْنَيْنِ فِي نِكَاحٍ حَتَّى يَجْمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمَا»^۱ برترین شفاعت‌ها آن است که جهت ازدواج میان دو کس صورت پذیرد تا بدین وسیله، خداوند آن دو را به هم رساند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ عَمِلَ فِي تَزْوِيجِ بَيْنِ مُؤْمِنَيْنِ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهُمَا زَوْجَهُ اللَّهُ أَلْفَ أَلْفِ امْرَأَةٍ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ كُلِّ امْرَأَةٍ فِي قَصْرِ مِنْ دُرٍّ وَ يَاقُوتٍ وَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَاهَا فِي ذَلِكَ أَوْ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا فِي ذَلِكَ عَمَلٌ سَنَةِ قِيَامٍ لِنِهَايَةِ وَ صِيَامٍ نَهَايَتِهَا»^۲ هر کس در امر برقرار ساختن ازدواج میان زن و مردی کوششی کند، خداوند متعال هزار حورالعین به وی عطا نماید که هر یک قصری از دُر و یاقوت دارند و نیز در برابر هر گامی که در این امر بر می‌دارد و یا هر کلامی که در این باره می‌گوید، خداوند عمل یک سال عبادت که روزها را روزه و شب‌ها را در نماز باشد، در نامه اعمال او می‌نگارد.»

۵. مسؤلان

طبق آموزه‌های قرآن، اگر صالحان به حکومت برسند، موظف‌اند که رفتار نیک و شایسته‌ای را انجام دهند. از این رو، دولت اسلامی موظف است فضیلت‌محور باشد و بر اساس آیات مختلف قرآن و احادیث نبوی و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، برای ایجاد محیط پاک و رشد فضایل اخلاقی و معنویات تلاش کند. چنین دولتی باید در جهت ازدواج جوانان، گام‌های اساسی بر دارد و معضلات آنان را در خصوص مسائلی چون مسکن و اشتغال در حد امکان برطرف سازد. قرآن کریم می‌فرماید: «الَّذِينَ إِِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوْا الزَّكَاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»^۳ [تقواییان،] همان کسانی‌اند که اگر در زمین مکانت‌شان دهیم، نماز می‌گزارند و زکات می‌دهند و امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند و سرانجام همه کارها با خدا است.» بنابراین، پیش‌شرط و مقدمه برپاداری نماز و معنویات و نیز امر به معروف و نهی از منکر، بسترسازی برای محیط پاک و عفاف‌ورزی آحاد جامعه، به‌ویژه

۱. طبرسی، مکارم الأخلاق، پیشین، ص ۱۹۶.

۲. ابن بابویه، محمد بن علی، ثواب الاعمال، قم: دار الشریف الرضی، ۱۴۰۶ق، ص ۲۸۸.

۳. سوره حج، آیه ۴۱.

جوانان است. ما نهی از منکر را یاد گرفته‌ایم، ولی امر به معروف را یاد نگرفته‌ایم. وقتی دختری با پسری ارتباط دارند، باید نهی از منکر بشوند؛ اما امر به معروف این کار، توصیه و کمک آنها برای ازدواج است.

بالا رفتن سن ازدواج، مانند اعتیاد و ناهنجاری‌های اخلاقی، یک تهدید فرهنگی است. از این رو، پاسخ‌دهی به آن، به یک ارزش و ضرورت ملی تبدیل شده و حفاظت از ذخایر انسانی و پاسداشت اخلاق و ارزش‌ها، به تصمیم‌گیری درست در این باره ربط دارد. این موضوع، بیش از پیش این اندیشه را تقویت می‌کند که با راه‌اندازی «نهضت ملی ازدواج» و تدوین یک برنامه پنج‌ساله خاص، می‌توان به توسعه و تحکیم ازدواج دست یافت. البته در چند سال اخیر، اقداماتی نظیر: وام ازدواج، حق عائله‌مندی برای سربازان متأهل و یا کار دانشجویی برای دانشجویان متأهل صورت گرفته که جای تشکر دارد؛ اما این اقدامات، جوابگوی نیاز کنونی نیست و دولت اسلامی وظیفه دارد با ارائه خدمات رفاهی مانند مسکن ارزان و کمک به اشتغال جوانان، مسیر ازدواج آنها را هموار نماید. البته سامان‌دهی ازدواج جوانان، نیازمند عزم ملی و فراگیر در سطح جامعه است.

۶. رسانه ملی و روحانیت

رفع معضلات ازدواج، نیاز به یک فرهنگ‌سازی گسترده و آموزش همگانی دارد. راهکارهایی از قبیل: ترغیب جوانان و خانواده‌ها به آسان‌گیری ازدواج و ساده‌زیستی در زندگی، ایجاد فضای گفتمان ازدواج در جامعه، ترغیب رسانه‌های عمومی از قبیل صدا و سیما، مطبوعات و پایگاه‌های اینترنتی و تریبون نماز جمعه و منابر به اختصاص برنامه‌هایی ویژه ازدواج و خانواده، تهیه و تولید فیلم‌های آموزنده در مورد ازدواج، ترویج فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در باره موضوع ازدواج و خانواده، می‌تواند فرهنگ جامعه را در این زمینه اصلاح کند. افزون بر این، راه‌اندازی قفسه کتاب و محصولات فرهنگی ازدواج و خانواده در جاهایی مثل: ادارات، دانشکده‌ها، مراکز پرجمعیت یا آپارتمان‌ها، تبلیغ و معرفی کتاب و محصولات فرهنگی ازدواج و خانواده در صدا و سیما، راه‌اندازی فروشگاه‌های تخصصی ازدواج و خانواده در تمامی استان‌ها و نیز حمایت از تولیدکنندگان تولیدات فرهنگی در زمینه ازدواج و خانواده، سطح آگاهی‌های عمومی را در مورد ازدواج و تحکیم خانواده بالا می‌برد.